

1234567

מפורשת, אך בכל זאת הוא העדיף לתלות את איסור הסוכה בנר חנוכה מחמת דזיל בתר טעמא, והרי טעם האיסור בסוכה הוא רק מחמת החנוכה.

אוצר החכמה

מריה דאברהם

אוצר החכמה

מפליא השפת אמת בהמשיכו לטוות את חוט הרעיון גם בדברי רב יוסף שאמר: "מריה דאברהם! תלי תניא בדלא תניא" והוא מסביר שלפי הדברים האמורים אין דברי רב יוסף מתפרשים בלשון בתמיה אלא בלשון של בניחותא, ורב יוסף אכן ירד לסוף דעתו של ריב"ל שלמד את דין הסוכה מדין החנוכה.

כדרכו מקצר השפת אמת מאוד והוא כותב על כך בזה"ל: "ויש לומר, שכן היה כוונת רב יוסף לפרש דברי ר' יהושע בן לוי, ומריה דאברהם הוא הנהגת מדת התשובה, בחינת הסוכה, אם הבנים, ישמע חכם ויוסיף לקח".

אחד היה אברהם אבינו אשר "מיום שברא הקדוש ברוך הוא את העולם לא היה אדם שקראו להקדוש ברוך הוא אדון, עד שבא אברהם וקראו אדון"⁴⁴, ועליו אמרו חז"ל⁴⁵ שהוא היה מתוקן לקרוא בשם ה' אל כל באי עולם להחזירם בתשובה ולהכירם את יוצרם – אברהם אבינו מסמל איפוא את מידת התשובה!

וכבר נודע⁴⁶ שמידת התשובה היא מידת ה'בינה', שנאמר⁴⁷ "ולבבו יבין ושב ורפא לו" – שכן תבונתו של האדם היא שמביאתו להתגבר על רוח השטות⁴⁸ שאחזה בו בעשיית העבירה! מידה זו גם נקראת מידת 'אימא עילאה'⁴⁹ הנרמזת במה שנאמר⁵⁰: "אם הבנים שמה" – כי מידת התשובה מגוננת על האדם כאמא על צאצאיה.

עוד אמרו⁵¹ שהסוכה היא בבחינה זו של 'אימא עילאה' המסככת על בניה. הוי אומר שהסוכה יש בה למעשה את מידת ה'תשובה' ומידת ה'בינה'.

ההגנה של הסוכה השומרת על אורותיה העליונים לבל יוכלו לשלוט בה החיצונים היא אכן מידה זו של 'אם הבנים' אשר באורה המקיף מגוננת על הסוכה ומצילה עליה ממגע נכרי, כאמא זו השומרת על אפרוחיה. ואם נתבאר שכוח זה הוא ממידת התשובה

44. ברכות ז ב.

45. בראשית רבה ל ח.

46. זוהר הקדוש פרשת לך דף עט ב, ועוד.

47. ישעיהו פרק ו פסוק י.

48. סוטה דף ג א.

49. זוהר הקדוש פרשת ויחי דף ריט א, ועוד.

50. תהלים פרק קיג פסוק ט.

51. זוהר הקדוש פרשת תרומה דף קלה א ועוד.

והבינה, הרי שזה מרומז במה שאמר רב יוסף "מריה דאברהם" – אשר מידות אלו של אברהם אבינו, התשובה והבינה, הם אכן מצילים את הסוכה ומגינים עליה וכדלהלן.

תלי תניא בדלא תניא

עוד עלינו לדעת כי משמעות הלשון 'תניא בדלא תניא' היינו ש'תניא' מול 'לא תניא' מסמל את הדבר שיש בו תוקף מול הדבר שאין בו תוקף, וסוכה יש בה תוקף כיוון שכאמור אם הבנים מגינה עליה ומצילה אותה מן החיצונים, אולם חנוכה אין בה את תוקף זה.

ומחמת שכבר נתבאר שאורות הסוכה משפיעים לחנוכה, הרי שה'לא תניא' שיש בחנוכה – שממנו יכולים החיצונים לינוק, הוא המביא לכך שגם הסוכה שהוא 'תניא' לא יוכלו להשתמש בה כדי שלא יוכלו החיצונים לינוק מאורותיה המושפעים לחנוכה.

והוא הדבר אשר אמר רב יוסף בלשון בניחותא: "מריה דאברהם"⁵², אשר ממידות אלו של אברהם אבינו, התשובה והבינה שהם בסוד אם הבנים, אנו למדים את תוקף עניין הסוכה הנקראת 'תניא' שאין החיצונים יכולים לינוק ממנה, מה שאין כן בחנוכה שאין בה עניין זה ולפיכך היא נקראת 'לא תניא', ומכיוון דהא בהא תליא והחנוכה מקבלת את אורה מהסוכה לפיכך אף הסוכה אסור להשתמש בה⁵³.

בתורתו של בעל 'משנת חסידים'

ומצאתי שכבר קדמו ביסוד פירוש זה המקובל האלוקי רבי רפאל עמנואל חי ריקי בעל 'משנת חסידים' בספרו הקדוש 'אדרת אליהו'⁵⁴ הכותב בקצרה אודות דברי הגמרא הדנה בהשתמשות בנויי סוכה ובנר חנוכה: "יש להם שייכות זה לזה כמו שאמרנו לעיל, משום הכי תלה הסוכה בחנוכה אע"ג דהוי תניא בדלא תניא...".

52. יצוין שמלבד ההסבר הנוכחי הנוגע רק לדברי הגמרא כאן התולה תניא בדלא תניא, הרי שהשפת אמת מסביר במקום נוסף (שפת אמת ליקוטים' ליקוטי הש"ס ד"ה בגמרא מרי' דאברהם) על כך שבאופן מהותי אליבא דאמת אכן יש לתלות תניא בדלא תניא, ואלו תורף דבריו: "בגמרא 'מריה דאברהם תלי תניא בדלא תניא' כו'. זה הלשון מורגל בש"ס, ויתכן לפרש כי ענין זה אמת אצל הקב"ה שברא יש מאין וכן תמיד אצל הקב"ה שבא הכל מבחינת ההעלם והנסתר כי הקב"ה קדוש ונעלם ונמצא השפעתו בא ממקום הנעלם אל הגילוי, וזה סוד מריה דאברהם שהוא עלמא דאתכסיא ושם ממש מקום דתליא תניא בדלא תניא. והכלל כמו שאמרנו כי מצד הקב"ה בא ההעלם אל הגילוי, אבל מצד האדם נהפך כי בא מן הגילוי על ידי ששומדין המצוות נתעלה אדם ונעשה תיקון הנסתר, וזהו שאמר מריה דאברהם כו' שזה הענין שייך אל הקב"ה לא לנו, ובביאור יותר כי יתכן לומר שכל הנ"ל אמת כי כן הוא כי תורה שבעל פה..." ועוד האריך בזה בדברים נכוחים.

53. ואולי ייתכן לפרש את דברי הגמרא כאן באופן אחר, זאת על פי דרכו של השפת אמת כאן בשילוב עם דבריו במכתבו (הנדפס בשפת אמת ליקוטים לחנוכה) שבו הוא מסביר שגם בחנוכה יש עניין של 'אם הבנים' יעו"ש, ולפיכך אכן תמה רב יוסף על ריב"ל ושאל עליו בלשון בתמיה 'מריה דאברהם' – הלא מידות אלו יש בחנוכה כמו בסוכה, ושוב מה העניין לתלות תניא בדלא תניא, ויש לעיין בזה.

54. 'אדרת אליהו' ליוורנו תק"ב. שבת כב א.